

Lietuvai reikia svajonės

Sandra Bernotaitė

Kas gali suvienyti lietuvius? Bendras tikslas. Bet klausimas: koks? Inicijatyva „Idėja Lietuvai“ katalizuoja projektus, kuriuos įgyvendinus įvyktų šalies proveržis. Todėl kreipiasi į kiekvieną entuziastą, kuriam „rūpi mūsų valstybės išlikimas, stiprybė ir gerovė“.

Šiuo metu idėjų banke jau per tūkstantį tris šimtus pasiūlymų. Smalsu pastebėti, kad populiarumu išsiskiria dvi. Kaip labiausiai vertą įgyvendinti projekto svetainės lankytojai įvardino idėją įteisinti marihuanos naudojimą medicinos tikslais (4007 balsų) ir idėją žymiai pagausinti Šaulių sąjungą bei suteikti jos nariams teisę namie laikyti ginklą (783 balsų). Pastarosios idėjos autorius Edmundas Jakilaitis rašo: „Po 3–4 metų Lietuvos gynybinė galia padidėtų kartais, o agresoriai žinotų, kad į juos gali šauti iš kiekvienos laiptinės ar balkono.“ Pirmąją idėją jos autoriai pristato visgi akcentuodami ne medicinos, o rekreacinę psichoaktyvių medžiagų reikšmę.

Nei puikus pasirengimas karui, nei tobulas smegenų poilsis kanapių dūmelyje man neatrodo veiksmingos idėjos. Tai tėra reakcija į pavojų: vieni griebtųsi smurto, kiti kištų galvą į smėlį. Bet tai nėra iš tolo nepanašu į šalies *proveržio* planą. Reakcija nėra *akcija*.

„Lietuvai reikia svajonės“, – jau kelintą kartą išgirdau tokį sakinį ir susimąščiau, kas turima omenyje. Konkrečios svajonės ar bent tikslesnio apibrėžimo, kas yra svajonė visos šalies, visuomenės kontekste, nesulaukiau. Žodis „dream“ anglų kalboje reiškia ir svajonę, ir sapną (galbūt atviromis akimis). Ar buvo laikas, kai Lietuva turėjo svajonę? Gal turėjome, bet praradome? O gal tik sapnuojame ir neprabundame?

Dabar geras metas pamąstyti apie tai, kas vyko prieš lygiai šimtą metų: virsmų ir painiavos kupinas procesas aprašytas istoriko Tomo Balkelio knygoje „Moderniosios Lietuvos kūrimas“ (2012). Kaip sako pats autorius, „knyga galbūt

bus įdomesnė tiems, kurie istoriją suvokia ne kaip sustingusių įvykių seką, o kaip įvairialypių alternatyvų lauką“. Sunku būtų teigti, jog visi vieningai įsivaizdavo būtent tokią nepriklausomą Lietuvą, kokia anuomet radosi. Tai, kad atsigręžus atrodo kaip tvarkingas istorinis naratyvas, išties yra suma versijų, kurių autoriai nesutaria dėl siužetinių vingių. Viena aišku: nepriklausoma šalis buvo kuriama tautiniu pagrindu.

Ar šiandienos šalis gali būti toliau vystoma tautiniu pagrindu, jau neatrodo savaime suprantama. „Tauta yra istorinis visuomeninis darinys, o ne per istorines epochas laisvai keliaujantis dvasios kūrinys – kaip dažnai bando įrodyti tradiciniai nacionalistai. Basanavičiaus Lietuva nebuvo senųjų LDK kunigaikščių Lietuva, nors šis manė būtent taip. Ji buvo 19-to amžiaus Europos istorijos kūdikis – imperijų irimo, modernizacijos ir nacionalizmo amžiaus palikuonis. Ir, žinoma, šiuo požiūriu Lietuva nebuvo jokia išimtis. Tautos ir tautinės valstybės kūrėsi visoje to meto Europoje“, – viename interviu teigia T. Balkelis*. Nacionalizmas anuomet buvo itin svarbus šalies kūrimo įrankis, tačiau šiandien tokio įrankio naudojimas akivaizdžiai disonuotų su vakarietiškomis vertybėmis.

Visgi šimtmečio senumo lietuviškoji svajonė ir šiandienos iniciatyva „Idėja Lietuvai“ rasti vienijantį projektą turi ką bendra – tai minios resursų panaudojimas. Prieš šimtą metų grupė entuziastų pastatė bendruomenės interesą aukščiau privačios naudos ir sukūrė gravitacinę trauką. Asmeninė auka patraukė dėmesį tų, kurie gebėjo idėjas įgyvendinti, – politikų, kilmingų ir turtingų žmonių.

Svajonė anuomet buvo aiški: sukurti nepriklausomą Lietuvą, remiantis nostalgikiška istorija. Kurti tai, ką šiandien, pagal Benedicto Andersono apibrėžimą, vadintume įsivaizduota bendruomene. Nereikėtų nuvertinti nacionalizmo kaip įrankio kuriant bendruomenę: nežiūrint to, kad tautinėje bendruomenėje gali vyrėti nelygybė ir išnaudojimas, visgi tauta ir suvokiama, ir išgyvenama kaip gilus bendrumas. Tačiau vis dar kalbame apie praeitį, kuriai, beje, iš dalies priklauso ir dabartis.

Gali nuskambėti keistai, bet vienas svarbiausių rytojaus uždavinių, mano manymu, yra kurti Lietuvą kaip *demokratišką bendruomenę*.

Demokratija Lietuvoje vos užgimė ir buvo uždusinta 1926 m. gruodžio 17 d. perversmu, po kurio į kolektyvinę sąmonę ilgam įsismelkė autoritarinės valdžios įvaizdis, galbūt iš ten kilęs dalies žmonių juntamas „vienos rankos“ ilgesys. Pusę amžiaus trukusi sovietinė okupacija dar labiau diskreditavo politines pažiūras,

pagal kurias valdžia turėtų būtų bendruomenės (*community*) poreikių atspindys. Susigražinę nepriklausomybę, iškart patekome į neoliberalizmo erdvę, kur sėkmę patiria savanaudžiai individai, o rinka tik atspindi tą savanaudiškumą.

Nuosaikioji vakarietiška kairė iki šiol (ir ne tik Lietuvoje) patiria sunkumus dėl to, kad yra siejama su komunistinių režimų istorija. Bet Lietuvoje kairiųjų pažiūrų fobija, regis, yra pasiekusi kraštutinę formą. Leonidas Donskis yra pastebėjęs, kad „struktūriniu požiūriu, kaip tam tikras reikšmingas elito segmentas, dalyvaujantis simboliniame realybės konstravime, kairioji inteligentija Lietuvoje neegzistuoja“.**

Demokratija gyvuoja tuomet, kai aktyvus visas politinis spektras: kairė, centras, dešinė. Ši sistema nėra baigtinė būseną, tai procesas, kuriam rutuliojantis ir sužinome, kas mums yra demokratija. Iš graikų kalbos verčiant žodį *dēmokratia* (*dēmos* ir *kratein* - *liaudis* ir *valdyti*), kyla retorinis klausimas: kas ką turėtų valdyti?

Demokratijos procesų teoretikė Hélène Landemore*** kalba apie tai, kad mūsų laikų visuomenės patalka (*crowdsourcing*) suaktyvėjo palyginti neseniai, 2006 m. Kai kuriose šalyse ėmė rasti labai motyvuotų žmonių, kurie patys susiburia į grupes, jų neišrenka visuomenė. Grupės gali būti nedidelės, nuo dviejų šimtų iki kelių tūkstančių narių. Savo idėjas šie žmonės paprastai skleidžia internete arba suformuluoja ir perduoda vyriausybei. Minia (kaip elektoratas) dažnai priešpastatoma individualiam intelektui ir laikoma kvaila, tačiau visgi tam tikru būdu iš jos galima išgauti daug naudos. Iš minios gali ateiti labai inovatyvūs sprendimai. Tereikia, regis, tiek nedaug: sujunginti minią, išgauti tuos sprendimus, įtraukti į pilietinius procesus kuo daugiau visuomenės. Šiandienos politikoje būtinas poslinkis tokios - visus įtraukiančios - demokratijos link.

Pasaulyje jau yra gerų pavyzdžių, iš kurių galėtume mokytis. 2008 m. finansinė krizė islandams atnešė naudos: ėmė keistis piliečių požiūris į valstybės valdymą. Islandijos sostinėje Reikjavike (kuris gyventojų skaičiumi nusileidžia Klaipėdai) eiliniai miesto gyventojai įsitraukė į dalies miesto biudžeto formavimą. Paaiškėjo, kad žmonės nėra abejingi politikai, reikia tik suteikti jiems žodį, o iniciatyva dažnai atsiranda po sukrėtimo.

Susikūrė dvi naujos islandų politinės grupuotės: Alda (*Association for Sustainability and Democracy*) ir Piratų partija. Alda tikslas - viešajam debatui

pristatyti idėjas ir institucinius ekonomikos ir politikos *perkūrimo* modelius. Siekiama ne taisyti dabartinę sistemą, bet ieškoti naujų struktūrų. Tai kokybiškai naujas požiūris į visuomenės valdymo formą. Piratų partija (gr. *peiráomai* – bandau; *peîra* – patirtis) taip pat ieško naujų valdymo konceptų, užuot ramstę senus. Ją sudaro paprasti piliečiai, nesiekiantys politinės karjeros, neturintys nei politinio, nei ekonominio išsilavinimo. Piratų partija Islandijoje šiemet laimėjo 6 vietas parlamente (iš 63). Nors laimėtų vietų skaičius sumažėjo, bet piratai išrenkami jau trečius metus iš eilės.

Žodis „piratai“ asocijuojasi su laivų plėšikais, tačiau į piratavimą galima pažiūrėti kitaip: tai maištininkai, nesitaikstantis su valdžią užėmusių pasiturinčiųjų sukurtomis sąlygomis. Ten, kur atsiranda piratų partijos, kvepia drąsiais socialiniais pokyčiais. Ten, kur reikia drąsos, galėtų pasireikšti ir lietuviai – drąsi tauta.

Lietuvių charakteriui būdingas troškimas pasiekti tikslą vienu šuoliu. Kuri viena stipri svajonė Lietuvą stumtels įsivaizduojamos gerovės link? Didelių dalykų virsmo tašką sukuria mažų, labai paprastų dalykų suma.

Svarbiausias trokštamas dalykas, kuris mus visus empatiškai jungia: ramybė dėl vaikų ateities ir savo senatvės. Bendruomenė, kuri apsaugo savo narius, suteikdama lygias socialines garantijas, yra saugesnė už tą bendruomenę, kuri ginkluojasi ar apsirūko, piliečiams siūlydama gyventi pagal formulę „kiekvienas už save“, kai daugiau rizikos už didesnę prizą. Tačiau pavargusius arklius nušauna.

*

<https://kultura.lrytas.lt/-12479932891246138629-angliškai-parašyta-t-balkelio-knyga-griauna-istorijos-mitus.htm>

**

<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2006-02-06-leonidas-donskis-kairiosios-vertybes-ir-ju-likimas-lietuvoje/5515>

*** <https://www.youtube.com/watch?v=HPcgcpZw0c4>

pasauliolietuvis.lt

Mielai pasidalysime svetainėje skelbiamais tekstais ir nuotraukomis, tik prašome

nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

